

TÜRKİYE’DE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ SORUNU VE HABERLERDE SURİYELİ ÇOCUK İŞÇİLERİN İZİNİ SÜRMEK

Aslıhan Ardiç ÇOBANER¹

“Artık doktor olamam”

*2014 başlarında IŞİD'in köylerini basması sonucu, Azez'deki köylerini terk edip, Türkiye'ye gelen ve burada bir tekstil atölyesinde çalışmak zorunda kalan 15 yaşındaki Abdurrahman'ın sözleri.²

Özet

Çocuk işçiliği bir insan hakları sorunu olduğu gibi aynı zamanda emek sömürüsünün en vahşi şekillerinden birisidir. Ekonomik eşitsizliklerin, göçlerin ve işsizliğin artması hem dünyada hem de Türkiye’de çocuk işçiliği riskini ön plana çıkarmıştır. Bu çalışma *Independent* gazetesinin Türkiye’de Suriyeli çocuk işçi çalıştırıldığına dair haberlerinin Türk medyasında yer aldığı bir haftalık süre boyunca (1-7 Şubat 2016) çocuk işçiliği ve Suriyeli çocuk işçiler sorununun nasıl sunulduğu üzerine odaklanmaktadır. Bu amaçla ulusal basını temsil edeceği düşünülen ve mülkiyet yapıları, ideolojik nitelikleri, siyasal iktidara yakınlıkları itibarıyla farklılıklar içeren *Hürriyet*, *Sabah*, *Sözcü*, *Habertürk*, *Milliyet*, *Yeni Şafak*, *Vatan*, *Cumhuriyet*, *Birgün* gazetelerinin İnternet arşivlerin taranmış ve elde edilen haberler van Dijk’in eleştirel söylem analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Gazetelerde konunun “*Türkiye’de Suriyeli Çocuk işçi çalıştırıldığı*”nı ve “*Türkiye’de Suriyeli Çocuk işçi çalıştırılmadığı*”nı savunan iki tematik çerçeveden verilmekte olduğu, gazetelerin farklı politik konumlanış ve yayıncılık anlayışlarına rağmen haberlerin ekonomik seçkinler olarak tanımlanabilecek sektör temsilcilerinin söylemleri içinde kapandığı görülmüştür. Sonuç olarak haberlerde çocuk işçiliğinin toplumsal, ekonomik ve politik bağlamı göz ardı edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk işçiliği, Suriyeli mülteciler, içerik ve söylem analizi, eşitsizlik.

---

¹ Yrd. Doç. Dr. Mersin Üniversitesi, acobaner@gmail.com

² http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160209_suriyeli_cocuk_iscii, Erişim tarihi: 5.2.2016.

THE PROBLEM OF CHILD LABOUR IN TURKEY AND TRACKING SYRIAN CHILD WORKERS IN
THE NEWS

Abstract

Child labor is a human rights issue as well as one of the most brutal forms of labor exploitation. The rise of economic inequalities, immigration and unemployment both raise the risk of child labor both in the world and Turkey. This study focuses on how child labour and the issue of Syrian children workers are presented in the Turkish media during the week (1-7 February 2016) which the *Independent* newspaper reports on the employment of Syrian children workers in Turkey. For this purpose, internet archives of *Hürriyet*, *Sabah*, *Sözcü*, *Habertürk*, *Milliyet*, *Yeni Şafak*, *Vatan*, *Cumhuriyet*, *Birgün* were scanned and the news that selected as sample in *Hürriyet*, *Sabah*, *Sözcü*, *Habertürk*, *Milliyet*, *Yeni Şafak*, *Vatan*, *Cumhuriyet*, and *Birgün* newspapers are examined and are analyzed with van Dijk's critical discourse analysis methods. In the newspapers, this issue is given in two thematic frames which claim that "Syrian children workers are worked in Turkey" and "Syrian children workers are not worked in Turkey". The results indicate that, despite their different political and editorial preferences, the newspapers overlooked the social, economic and political background of newspapers; it is closed that the news is presented in the discourses of the sector representatives who can be defined as economic elites. As a result, the social, economic and political context of child labour is ignored in the news.

Keywords: Child labour, Syrian refugees, content and discourse analysis, inequality.

TÜRKİYE'DE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ SORUNU VE HABERLERDE SURİYELİ ÇOCUK İŞÇİLERİN İZİNİ SÜRMEK

GİRİŞ

Türkiye Nisan 2016 itibariyle 2,749,140 kişiyle en fazla sayıda Suriyeli barındıran ülke olmakla birlikte; bu kişilerin sadece 270,380'i Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından 10 ilde kurulan 25 kampta, geri kalan 2,478,760 kişi ise kentlerde kampların dışında yaşamaktadır. Türkiye'deki Suriyelilerin yüzde 53'ünden fazlası 18 yaş altındaki çocuk ve gençlerden, yüzde 75'inden fazlası ise özel koruma ihtiyacı içinde bulunan çocuk ve kadınlardan oluşmaktadır. UNICEF verilerine göre Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin yüzde 54'ünü (1,490,033 kişi) çocuklar oluşturmakta ve bu çocukların sadece 325 bini çocuk okula gidebilmektedir. İstatistikler halen eğitim alma yaşında olan ancak okula gidemeyen 530 bin Suriyeli çocuğun olduğunu göstermektedir (UNICEF, 2016; Erdoğan, 2014; HRW, 2015:2) (Tablo 1).

Tablo 1: Türkiye'de Suriyeli Mültecilerin Durumuna İlişkin Bazı Veriler (UNICEF, 2016).

Türkiye'de kayıtlı Suriyeli Sayısı	2,749,140
Suriyeli çocuk sayısı (toplam Suriyeli nüfusun %54'ü)	1,490,033
Kamplarda kalan Suriyeli Sayısı	270,380
Kamp dışında yaşayan Suriyeli sayısı	2,478,760
Eğitim alma yaşında olan çocuk sayısı	850,000
Okula kayıtlı Suriyeli çocuk sayısı	325,000
Eğitim alma yaşında olup okula gidemeyen Suriyeli çocuk sayısı	530,000

Türkiye’de kamplarda kalan nüfus ile birlikte Suriyeli mültecilerin en fazla olduğu iller Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay ve Kilis’tir. Bunun dışında İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya gibi büyük kentlerde kendi imkânları ile hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Hem kamp içerisinde hem de kamp dışında yaşayan mültecilerin büyük problemleri olmak ile birlikte; kamp dışında yaşayan mültecilerin büyük bir bölümü sağlık ve güvenlikten uzak barınma koşullarında, güvencesiz ve kayıtdışı işlerde ve düşük ücretlerle hayatlarını devam ettirmek zorunda kalmaktadır (Velieçoğlu, 2014:26).

Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin yarısını oluşturan mülteci çocuklar ise eğitime erişememe, erken yaşta evlilikler, çocuk işçiliği, hastalıklar gibi birçok sorun ile karşı karşıyadır. Bu sorunlar içerisinde eğitim sorunu can alıcı bir sorun olarak önemini korumaktadır. İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün (HRW) hazırladığı 2015 tarihli rapor Türkiye’de kampların dışında yaşayan Suriyeli çocukların eğitime erişimlerinin önünde bir dizi engel olduğunu belirtmektedir. Bu engellerden en önemlileri toplumsal uyum problemleri ve okullarda verilen eğitim dilinin Türkçe olmasından kaynaklı dil engeli ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle ailelerin ulaşım, okul gereçleri ve diğer masrafları karşılayamamasıdır. Eğitime erişememenin önündeki engeller, çalışma hayatına ilişkin güvencelerden yoksun kalan anne ve babaların çocuklarını okul yerine işyerlerine göndermek istemesi ile birleşince Suriyeli nüfus içerisinde çocuk işçiliği sorununun yaygınlaşmasına yol açmıştır (HRW, 2015:3).

Bu çalışmanın temel problemi Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci çocukların karşı karşıya olduğu önemli sorunlardan birisi olan çocuk işçiliği sorunu karşısında, medyanın bu soruna yeterince yer vermemesi ve bu sorunu sosyal bağlamından kopuk ele almasıdır. Bu problem çerçevesinde çalışmada İngiltere’de yayınlanan *Independent* gazetesinin 1 Şubat 2016 tarihinde yayınlanan ve *İş ve İnsan Hakları Kaynak Merkezi’nin* (BHRRC) raporuna dayandırarak yaptığı “*H&M ve Next giyim markalarının üretim*

Türkiye’de yapılan atölyelerinde Suriyeli çocuk işçi çalıştırıldığı” haberinin¹ ardından 1-7 Şubat 2016 tarihleri arasında Türk basınında konu ile ilgili yer alan haberler incelenmiştir.

Böylece bu çalışma Türkiye’de çocuk işçiliği ve Suriyeli çocuk işçi çalıştırılması sorununun seçilmiş haberler çerçevesinde nasıl sunulduğunu, hangi temalarda tartışıldığını, kimlerin görüşlerine yer verildiğini ve soruna bakış açısının nasıl kurulduğunu ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türkiye’de çocuk işçiliği sorunu ve Suriyeli çocuk işçiler konusuna; ikinci bölümde çalışmanın kuramsal dayanaklarını oluşturan araştırma yöntemi ele alınacak ve çalışmanın problemini oluşturan olayın arkaplanına değinilecektir. Üçüncü ve son bölümde ise incelenen haberlerin eleştirel söylem çözümlemesine ilişkin bulgularına yer verilecektir.

Çalışma kapsamında örneklem olarak ulusal basını temsil ettiği düşünülen ve mülkiyet yapıları, ideolojik nitelikleri, siyasal iktidara yakınlıkları itibarıyla farklılıklar içeren *Hürriyet*, *Sabah*, *Sözcü*, *Habertürk*, *Milliyet*, *Yeni Şafak*, *Vatan*, *Cumhuriyet*, *Birgün* gazetelerinin İnternet sayfalarından elde edilen haberler van Dijk’ın gazete haberlerini analiz etmek üzere geliştirdiği “eleştirel söylem analizi” yöntemi çerçevesinde haberlerin “makro” yapılarına odaklanılmıştır.

1. Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorunu ve Medyada Suriyeli Çocuk İşçiler

Türkiye’nin de imzaladığı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre, 18 yaşını doldurmamış her birey çocuk olarak kabul edilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2014 yılı verilerine göre Türkiye’de çocuk nüfusun (0-18 yaş) toplam nüfus içindeki oranı %29,4’dür. Yaklaşık 23 milyon civarındaki bu çocuk nüfusunun

---

¹<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syrian-children-found-working-for-uk-clothing-suppliers-including-next-and-hm-a6845431.html>, Erişim Tarihi: 5.2.2016.

beşte biri ise yoksulluk sınırı altında bulunmaktadır (TÜİK, 2014:93).

Yoksulluğun, ekonomik eşitsizliklerin, göçlerin ve işsizliğin artması hem dünyada hem de Türkiye’de çocuk işçiliği riskini ön plana çıkarmıştır. TÜİK verilerine göre Türkiye’de 2012 itibariyle 6-17 yaş grubundaki çocukların % 6’sı, yani yaklaşık 900 bin çocuk ekonomik bir işte çalışmaktadır. Ayrıca bu yaş grubundaki çocukların yaklaşık yarısı (7 milyon çocuk) ise okula devam ederken aynı zamanda ev işlerine destek olmak zorundadır (TÜİK, 2014:93; ERG, 2015).

Çocuk işçiliği, çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimine zarar verdiği gibi onları en temel hakları olan yaşama, sağlıklı gelişim, beslenme, ihmal ve istismara karşı korunma, barınma ve eğitim haklarından yoksun bırakılmalarına yol açmaktadır. Dünya genelinde çocukların çalışma yaşı, çalıştırılabileceği işler, çalışma, dinlenme süreleri, sağlık açısından korunmaları, öğrenim hakları, işyerlerinde şiddet, taciz ve sömürüye karşı korunmalarına yönelik hem ulusal hem de uluslararası birçok düzenleme ve çalışma bulunmaktadır. Türkiye’nin de imzacısı olduğu çocuk işçiliğine ilişkin uluslararası sözleşmeler içerisinde *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi* (14 Eylül 1990), *Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 138 numaralı Asgari Yaş Sözleşmesi* (23 Ocak 1998), *ILO 182 numaralı Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi* (25 Ocak 2001) ve *Avrupa Konseyi Çocuk Haklarının Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesi* (18 Ocak 2001) sayılabilir. Ayrıca 1992 yılında ILO çocuk işçiliği ile mücadele etmek amacıyla “*Çocuk İşçiliğinin Önlenmesine Yönelik Uluslararası Program (IPEC)*” başlatmıştır. Programın uzun vadeli hedefi; çocuk işçiliğini ortadan kaldırmak, kısa ve orta vadeli hedefi ise çocukların korunması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesidir. Türkiye 1992 yılında IPEC projesine katılmış ve program kapsamında çocuk işçiliğini önlemeye yönelik çeşitli program ve projeler ortaya koymuştur (Avşar ve Öğütoğulları, 2012:19-21). Türkiye’de 4857 Sayılı İş Kanunu’na göre 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır.

Ancak, aynı kanunda 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimini tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler” denilmektedir (Urhanoglu Cengiz, 2012:205-206).

Türkiye’de çocuk işçiliği, Suriyeli çocuklar ile düşünüldüğünde daha da büyük bir problem halini almıştır. Türkiye’de Suriyeli çocuk işçiliğinin geldiği boyuta ilişkin herhangi bir resmi kayıt olmamakla birlikte; alanda yapılan gözlemler ve yayınlanan çeşitli raporlar, Suriyeli mültecilerin yoğun olarak ve kötü koşullarda çalıştıklarını, asgari ücretin altında ücretle uzun çalışma saatlerinde çalışmaya zorlandıklarını ve mülteci çocukları çalıştırmanın Türkiye’de yaşayan Suriyeli aileler için ekonomik zorluklarla mücadele edebilmenin en yaygın yolu haline geldiğini göstermektedir (HRW, 2015:32).

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)'nun Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HÜGO) işbirliğiyle hazırladığı ve aralık başında yayınlanan "*Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusunda Görüş, Beklenti ve Önerileri*" başlıklı rapor, 18 yaşının altında çalıştırılan birey sayısının yüksekliğine ve Suriyeli mültecilerle birlikte çocuk işçi sorununun tekrar başladığına dikkat çekmektedir. Rapora göre, Türkiye’deki mevzuata göre yasak olmasına rağmen 300 binin üzerinde Suriyeli kişi kayıt dışı, düşük ücretli ve sağlıksız koşullarda istihdam edilirken bunların çoğunu çocuklar oluşturmaktadır. Hatta Suriyeliler içinde yaşları 18’in altındaki genç ve çocukların istihdam edilme şansları Suriyeli yetişkinlere göre daha yüksektir (Erdoğan ve Ünver, 2015:45-46).

Çocuk işçiliğine dair diğer bir önemli nokta da eğitim konusuyla yakından ilişkilidir. Eğitim çağındaki çocuklar bir yandan çalışmak zorunda oldukları için okula gidememekte; diğer bir yandansa daha büyük yaştaki çocukların aileleri ise eğitim

imkanlarının kısıtlılığı sebebiyle bir gelecek görmediklerinden çocuklarının çalışıp meslek öğrenmelerinin daha iyi olacağını düşünmektedirler. Aktarımlar çocuk işçiliği ve eğitim konusunun nasıl içiçe geçtiğini özetler niteliktedir. Hayata Destek İnsani Yardım Derneği ve UNICEF tarafından Çocuk İşçiliği ile Mücadele Günü kapsamında hazırlanan “Bu İş Çocuk Oyunağı Değil” isimli rapora göre eğitim hakkına erişemeyen Suriyeli çocukların yarısının tekstil atölyelerinde, diğer yarısının ise sanayi ve servis sektörlerinde çalıştığını göstermektedir. Hatay ve Urfa’da mülteci aileler ile yapılan alan araştırmasına göre ailelere çocukların okula gitmeme sebepleri sorulduğunda en sık verilen cevaplardan bir tanesi çocukların çalışıyor olması olarak belirtilmiştir. İstanbul’da da çocukların % 20,3’ü ise eğitim masraflarını karşılayamadıkları için okula gidememektedir. Veriler, Ailenin okul masraflarını karşılayacak ekonomik imkânlarının bulunmayışı da çocukların eğitimden kopmalarına neden olan önemli gerekçelerden birisi olarak yer almaktadır (HDD, 2016). Alanda yapılan bir başka görüşmede ise çocuk işçiliğine yönelik gözlemler şu şekilde aktarılmaktadır:

“Çalışan çocuklardan 100’e oranla 3’ü kız çocuğu. Çalışan kız çocukları da daha çok bakım işlerinde. Anne çalışmaz diye bir kafa var. Evde çalışma, yardımcı olma vb işleri var. 15-16 yaş arasındaki kızlar tuhafiyecide, kumaşçı vb. yerlerde çalışıyordu. Kız çocuklar çalışmıyor değil ashında, çalışan kız çocuk nüfusuna ulaşamıyorsun. ... Çok düşük ücret... Çalışan çocukların yaşları 9’a düşüyor.. Haftalık 5 TL veriliyor. Fırın, inşaat, demirci vb yanında çıraklık işi.” (akt. Mutlu, Antakyalıoğlu ve Kırmısoy, 2016:45).

Bunun dışında eğitime erişimde özellikle kamp dışı çocukların yaşadığı sıkıntılar, çocuk işçiliği içine sürüklenen çocukların sıkıntılarıyla bağlantılıdır. Çalıştırılan çocuklar okula gidememekte, okula gidemeyen çocuklar çalıştırılmaktadırlar (Velieceoğlu Yonca, 2014:26).

Tarımın yanı sıra sokaklarda, sanayinin ve hizmet sektörünün çeşitli alanlarında çalışan Suriyeli mülteci çocuklar, her türlü şiddet ve ihmale karşı da açık hale gelmiştir.

Örneğin Hayata Destek Derneği’nce yapılan alan araştırması sonuçları tarım işçiliğinde çalışan mülteci çocukların çalışma şartlarının da çok katı olduğunu, çocukların %70’ten fazlasının günde 12 saat ve haftada 6 ya da 7 gün hiç tatil yapmadan çalıştığını, işyerinde fiziksel ve sözel şiddetin yaygın olduğunu göstermektedir (HDD, 2016). Gündem Çocuk Derneği verilerine göre 2015 yılında Türkiye’de işyeri ortamında 55 çocuk işçi ölümü gerçekleşmiştir. Bu ölümlerden 11 tanesi Suriyeli çocuk işçilere aittir (Gündem Çocuk Derneği, 2015).

Türkiye’de genel olarak Suriyeli mülteciler, Suriyeli çocuklar ve çocuk işçilerin durumu hem kamuoyunda hem de medyada yeterince yer bulabilmiş değildir. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HÜGO) tarafından yapılan “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum” başlıklı araştırma Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin sorunlarına yönelik medyanın ilgisinin son derece yüzeysel olduğunu, hem ulusal hem de yerel gazetelerde mültecilerin yoksullukları, mağduriyetleriyle ya da suç kapsamındaki eylemleriyle yer bulabildiğini; mültecilerin Türkiye için yarattıkları/yaratabilecekleri sorunların ise ya azınlıkta ya da sadece belirli gazetelerde haber konusu haline geldiğini ortaya koymuştur (Erdoğan, 2014:46-47). Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci çocuklar, yaşamlarını tehdit eden ihlaller ve eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişememe gibi birçok olumsuz koşul ile karşı karşıya olmalarına rağmen; haberlerde sıklıkla olumsuz haberler içerisinde “mağdur” ve “edilgen” kitleler olarak temsil edilmektedir. Mülteci çocukların karşı karşıya kaldıkları sorunlar bireysel bir trajedi veya sorun olarak ele alınmakta; çocuk haklarına veya mülteci olmaktan doğan haklarına vurgu yapılmamaktadır. Suriyeli mülteci çocuklar arasında yaygın olduğu bilinen çocuk işçiliği sorunu haberlerde kendisine yer bulamamaktadır (Ardıç Çobaner, 2015:49). Oysa yoksulluk, işsizlik, çocuk işçiliği de dahil pek çok sosyal sorunun görünür kılınmasında ve yaşanan ihlallerin önlenmesinde medyanın önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Medyanın bu sosyal

alanlarda yaşanan hak ihlallerini haber yapmaması, toplumun yoksullar, kadınlar, çocuklar gibi dışlanan kesimlerini temsil etmemesi demokrasilerde medyanın kamusal sorumluluğu anlayışını tartışmalı hale getirmektedir (Şen ve Avşar, 2012:43).

Olaya Dair Arka Plan Bilgisi

Suriyeli çocuk işçilerin durumu ve varlığı bu haberler öncesinde medyada çok az yer bulabilmişken, İngiliz *Independent* gazetesinin Business and Human Rights Resource Centre /İş ve İnsan Hakları Kaynak Merkezi'nin (BHRRC) raporuna dayandırarak yayınladığı "Next ve H&M fabrikalarında Suriyeli çocuk mülteciler bulundu..Next ve H&M Türkiye'de üretim yapılan atölyelerinde mültecilerin çalıştırıldığını söylüyorlar" "Syrian refugee children found working in Next and H&M factories..Next and H&M say refugees in Turkey were working in their supply-chain factories" haberinin 1 Şubat 2016 tarihinde yayınlanması ardından (Görsel 1); Türkiye'de de gözler çocuk işçiliğine çevrilmiş ve Türkiye'de de birçok gazetede konu ile ilgili haber yayınlanmıştır.

Görsel 1 Independent'in web sayfasında 1 Şubat 2016 tarihinde yayınlanan haberin bir bölümü (<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syrian-children-found-working-for-uk-clothing-suppliers-including-next-and-hm-a6845431.html>), Erişim Tarihi: 5.2.2016.

İngiltere’de yayın yapan *Independent* gazetesinin 1 Şubat 2016 tarihinde yayınlanan ve İş ve İnsan Hakları Kaynak Merkezi'nin (BHRRC) Suriyeli göçmen çocukların çalıştırıldıkları iddiasını inceledikleri rapora dayandırılan haberinde, İngiltere’de faaliyet gösteren iki büyük giyim markası olan Next ve H&M’nin Türkiye’deki tedarikçilerinde Suriyeli çocukların çalıştırıldığına tespit edildiği bilgisi yer almaktadır. BHRRC, Suriyeli mülteci çocukların Türkiye’deki konfeksiyon atölyelerinde çalışmasını incelediği çalışması kapsamında 28 markaya, Suriyeli çocukların ve yetişkinlerin Türkiye’deki tedarikçileri tarafından çalıştırılmasına yönelik yürüttükleri çalışmaları sormuş ve Next ve H&M firmaları bu soruya geçen yıl boyunca çocuk işçi çalıştırıldığı tespitini kabul ederek cevap vermiştir. Ayrıca BHRRC, rapor sonuçlarının Türkiye’de çocuk göçmen işçi çalıştırılmasının yaygın olduğunu gösterdiğini söylemektedir²

Independent gazetesinde haberin yayınlanmasının ardından önce BBC Türkçe web sitesinde ve daha sonra da Türkiye’de ulusal basında bu haberi konu alan çeşitli haberler yayınlandı. 1 Şubat 2016 tarihinde yayınlanan ilk haberlerin ardından Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği Başkanı, İstanbul Hazırgiyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği ve Ege Hazırgiyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği Yönetim Kurulu’nun temsilcilerinin açıklamaları ile birlikte genel olarak *Independent*’ın haberini reddeden ve Türkiye’de Suriyeli çocuk işçi çalıştırılmadığını vurgulayan haberlerin çıkmaya başladığı tespit edilmiştir.

2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma *Independent* gazetesinin 1 Şubat 2016 tarihli “*Next ve H&M fabrikalarında Suriyeli çocuk mülteciler bulundu*” haberinin ardından, Türkiye’de konu

---

² <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syrian-children-found-working-for-uk-clothing-suppliers-including-next-and-hm-a6845431.html>, Erişim Tarihi: 5.2.2016.

ile ilgili yayınlanan haberlerde; gazetelerin Suriyeli çocuk işçi sorununa bakış açısının farklılaştığını; ancak son tahlilde olayın gerçek bağlamı ile birlikte, olayın nedeni ve sorumlularına yönelik bir yaklaşımın tüm gazetelerde eksik olduğu temel varsayımına dayanmaktadır. Araştırma kapsamında İngiliz *Independent* gazetesinin haberinin Türkiye medyasında yer almaya başladığı 1 Şubat 2016 tarihinden itibaren bir haftalık bir zaman aralığını içeren 1-7 Şubat 2016 tarihleri arasında; ulusal basını temsil edeceği düşünülen geniş bir yelpazeden ve mülkiyet yapıları, ideolojik nitelikleri, siyasal iktidara yakınlıkları itibarıyla farklılıklar içeren (*Hürriyet, Sabah, Sözcü, Habertürk, Milliyet, Yeni Şafak, Vatan, Cumhuriyet, Birgün*) gazeteler seçilmiş; seçilen gazetelerin İnternet arşivleri taranmış ve elde edilen haberler dijital ortama aktarılarak arşivlenmiştir.

Çalışmada araştırma yöntemi olarak Teun van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. van Dijk eleştirel söylem çözümlemesi, bir metin ve söylem türü olarak haberi belirli dil ve metin yapısı veya sosyo-kültürel pratik içerisinde çözümlemektedir. Bu çözümleme çerçevesi, haberin metinsel yapısını, okuyucuların haberi anlama/yorumlama, gazetecilerin ise haber üretim süreçlerini kapsamaktadır (van Dijk, 1988).

Medya toplumsal konulara ilişkin bakış açımızı ve algılarımızı belirleyen önemli bir araçtır. Toplumsal iktidarın kurulmasında ve devamında medya metinleri önemli bir rol oynamaktadır. İktidar aynı zamanda söylem içinde daha dolaylı olarak, bir ifade, bir betimleme biçimindeki temsil olarak güçlü aktörlerin ya da bu aktörlerin eylem ve ideolojilerinin meşrulaştırımı olarak tezahür edebilir. Toplum içerisinde ekonomik olarak güçlü olan gruplar söylemin rollerini, türlerini ve üsluplarını denetler. Söylemsel iktidar aynı zamanda söylemin kendisi üzerindeki denetimi de içerir. Hangi bağlamlarda kim/kimler konuşmaktadır; çeşitli iletişim tiplerine ve araçlarına kim/kimler erişebilmektedir ve hangi alımlayıcıya ulaşabilmektedirler? Söylemin kapsamı ve iktidarın kapsamı arasında dolaysız bir karşılıklı ilişki bulunmaktadır.

Güçsüz olanlar genellikle yalnızca gündelik konuşmada denetime sahip olabiliyorlarken; resmi söylemin ve medya söyleminin pasif alımlayıcısı durumundadırlar. Güçlü olanların söylemin maddi üretimini, formüleştirimini ve dağıtımını denetlemeleri sayesinde söylem üzerinde denetimleri oluşabilmektedirler. van Dijk’ın çalışmaları azınlıklar, göçmenler, ev işgalcileri, Üçüncü Dünya ülkeleri ve insanların genellikle benzer şekilde temsil edilmekte olduklarını göstermektedir. Bu çalışmaların genel sonucuna göre bu gruplar (a)kitle iletişim araçlarında daha az yer almaktadır, (b) itibarlı ve ana haber kaynakları olarak daha az kullanılmaktadırlar, (c) her zaman olumsuz olarak olmada da klişeleştirilmiş bir tarzda, bir külfet ya da tehdit olarak değilse bile öncelikle bir “sorun” olarak betimlemektedirler, d)batı kültürü ile karşılaştırıldığında “yetersiz” ve “ger” olarak varsayılmakta ve bundan ötürü (e) yardıma, anlayışa ya da desteğe ihtiyaçlarının olduğu varsayılması eğilimi bulunmaktadır (van Dijk, 2003:305).

Medya toplumsal iktidar yapılarının üretiminde kaynak kullanımı, başlık seçimi ve haber üretimi sürecinin örgütlenişi ile özel bir rolü yerine getirir. Bu şekilde medya basitçe seçkinlerin bir sözcüsü olmak yerine, sembolik boyutunu yönettikleri toplumsal iktidar yapısının bir parçası olduğunu açığa vurur (van Dijk, 2003:302-303). Özgün bir metin ve bir konuşma türü olarak medya iletileri dilbilim, göstergebilim ve söylem çözümlemesi yaklaşımlarının ilgi odağı olmuştur (van Dijk, 2007:164). Bir söylemsel pratik olarak haberler gündelik yaşantımızda dünya hakkındaki sosyo-politik bilgilerimizi, inançlarımızı şekillendiren önemli söylem yapılarını içinde barındırmaktadır. van Dijk’ın haberlerin söylem çözümlemesi yolu ile incelenmesine yönelik çalışmaları bu alanda öncü olmuştur. Haberi bir tür (genre) olarak değil, bir söylem olarak ele alan van Dijk, haberin söylemini, toplumda varolan egemen söylemlerin bir ürünü olarak görür (İnal, 1996:97).

Eleştirel söylem çözümlemesini makro ve mikro yapılar olmak üzere iki düzeyde

ilerleten van Dijk, mikro düzeyde sözcük seçimleri, cümle yapıları ve cümleler arasında kurulan nedensellik ilişkileri ile retorikçe incelemektedir. Cümle yapılarında, cümlenin basit ya da karmaşık aktif ya da pasif gibi dilbilgisel özelliklerine odaklanılırken; sözcük seçimleri ideolojik yapılanma bağlamında oldukça önemlidir. Örneğin bir kişinin “terörist” ya da “özgürlük savaşçısı” olarak adlandırılması, gazetenin/gazetecinin ideolojik tercihini ortaya koyar. Retorik ise haberin inandırıcılığını sağlamaya yöneliktir. Rakamların, istatistiklerin kullanımının yanı sıra olaya tanık olan kişilerin görüşlerinden yapılan alıntılar ikna ve inandırıcılığı sağlamak için kullanılır.

Makro yapılar ise, iktidar yapılarının hangi söylemler ya da söylemsel özellikler yoluyla dışa vurulduğunu ya da meşrulaştırıldığını incelemektedir. Makro analiz tematik ve şematik analiz olmak üzere iki boyuta sahiptir. Tematik analiz, haber başlıkları, alt başlıklar, haber girişleri, spotlar ve fotoğraflardan oluşur. Tematik yapı esas itibariyle haberin makro örgütlenmesini ifade eder. Haber metninin şematik (biçimsel) yapısına yönelik bir çözümleme, durumsallığa ve yorumsallığa yer vererek; hikâye ya da olayın örgüsü ve yapısını değerlendirmektedir. Durumsallığa ilişkin olarak önce habere konu edilen öykünün örgüsü incelenmektedir. Haberin gerçekleştiği tarih, haberin işleniş biçimi, haber öyküsünün konusunu oluşturan ana olay ile ilgili bilgilerin eksik veya yeterli olup olmadığı, ana olayın ve ana olay çerçevesinde yer alan diğer olayların işleniş biçimleri ele alınmakta, bu olayların nedenleri ve sonuçları değerlendirilmektedir. Durum bölümünde ayrıca, haber öyküsünün konusunu oluşturan ana olayın arka plânı ve bağlamı incelenmektedir. Yorum bölümünde ise, haber kaynakları ve habere konu olmuş olayın tarafların olumlu-olumsuz ya da aktif-pasif nasıl sunulduğuna bakılmaktadır (van Dijk,1988; van Dijk, 2003; van Dijk, 2005; Durna ve Kubilay, 2010: 68; Inceoğlu ve Çomak, 2009:32).

Bu bağlamda bu çalışmada incelenen *Hürriyet*, *Sabah*, *Sözcü*, *Habertürk*, *Milliyet*, *Yeni Şafak*, *Vatan*, *Cumhuriyet* ve *Birgün* gazetelerinin İnternet sayfalarından elde

edilen haberler van Dijk’in geliştirdiği haber şeması kategorilerinden makro haber yapıları temel alınarak tematik yapı ve şematik yapı başlıkları altında çözümlenmiştir. Böylece ele alınan durum/olayın haberlerde sunumu, haber başlıklarının ve alt başlıkların kullanımı, başvurdukları haber kaynakları, olayın tarafları ve aktörlerini nasıl sundukları incelenmiştir.

3. Bulgular

Bu bölümde, gazetelerin internet arşivlerinde yapılan aramalar sonucunda elde edilen edinilen haberler makro açıdan van Dijk’in eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. Çalışmada öncelikle haberlerin gazetelere göre dağılımına ve yayımlandıkları zaman sürecine ilişkin bilgilere yer verilecektir.

4.1. Haberlerin Gazetelere Göre Dağılımı

Tablo 2: İncelenen Haberlerin Gazetelere Göre Dağılımı ve Başlıkları

Gazete*	Tür	Tarih ve Saat	Başlıklar
Hürriyet	Haber	Hürriyet-1, 1 Şubat 2016 10.04	Türkiye'deki Konfeksiyon Atölyeleri Suriyeli Çocukları Çalıştırıyor
	Haber	Hürriyet-2, 1 Şubat 2016. 13.58	Türk Tekstilciler Suriyeli Çocuk İşçi Suçlamasını Yalanladı
	Haber	Hürriyet-3, 1 Şubat 2016. 20.47	İngilizler Yazdı H&M Yalanladı
Sabah	Haber	Sabah-1, 1 Şubat 2016- 17.15	Tekstilcilerden Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırılmasına Yalanlama
	Haber	Sabah-2, 2 Şubat 2016- 17.15	Suriyeli Çocuk İşçi İddiasına Tepki Geldi
Sözcü	Haber	Sözcü-1, 1 Şubat 2016- 10.01	Giyim Devlerinden Türkiye İtirafı
	Haber	Sözcü-2, 1 Şubat 2016- 16.39	Tekstilcilerden Çocuk İşçi Çalıştırılmasına Yalanlama
	Haber	Sözcü-3, 2 Şubat 2016- 12.06	Hazır Giyim Sektöründen Suriyeli Çocuk İşçi' Haberlerine Yalanlama
Habertürk	Haber	Habertürk-1, 2 Şubat 2016- 11.18	4 firmada Suriyeli mültecilere rastlandı
	Haber	Habertürk-2, 3 Şubat 2016-09.12	Hazır Giyim Sektörü Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırmıyor
Milliyet	Haber	Milliyet-1, 1 Şubat 2016-22.35	Moda Devleri Çocuk İşçi Çalıştırdı
	Haber	Milliyet-2, 3 Şubat 2016-09.16	Hazır Giyim Sektörü Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırmıyor
Yeni Şafak	Haber	Yeni Şafak, 1 Şubat 2016-13.04	Suriyeli Çocuk İşçi Haberleri Kasıtlı
Vatan	Haber	Vatan-1, 1 Şubat 2016-09.51	İngiltere'de Türkiye'yi zora sokacak itiraflar
	Haber	Vatan-2, 1 Şubat 2016 11:45	Devlerden itiraf: Suriyeli çocuklar çalıştırılıyor
	Haber	Vatan-3, 2 Şubat 2016-02.30	Çocuk işçi krizi
Cumhuriyet	Haber	Cumhuriyet-1, 1 Şubat 2016	Next ve H&M'den Türkiye'yi zora sokacak itiraf
	Haber	Cumhuriyet-2, 2 Şubat 2016	Suriyeli minik ellerden dünya devlerine üretim
Birgün	Haber	Birgün, 1 Şubat 2016 11:49	H&M'den Suriyeli çocuk işçi itirafı!
*Seçilen gazeteler 1-7 Şubat 2016 tarihleri arasında İnterpress'in yayınladığı haftalık tiraj raporuna göre sıralanmıştır.			

Gazetelerin incelendiği bir haftalık zaman diliminde Tablo 2’de de yer aldığı gibi toplam 19 haber yayınlanmıştır. Araştırmanın örnekleme için 1-7 Şubat 2016 tarihleri seçilmiş olmasına rağmen haberlerin sadece 1-3 Şubat 2016 tarihleri arasında yayınlandığı ve daha sonrasında haber yayınlanmadığı görülmüştür. Ayrıca aynı gün içerisinde gazetelerin İnternet sayfalarında birden çok haber yayınlandığı için haberler yayın saatlerine göre de sıralanmıştır.

3.2. Haberlerin Makro Yapı Açısından Söylemsel Çözümlemesi

4.2.1. Tematik Yapı

Van Dijk’a göre haber anlatıları makro önermelerden oluşmaktadır. Bunlar genellikle temalardır. Bir söylem birden fazla temadan oluşabilir, temalar ise söylem içinde yapılandırılmıştır. Haberdeki tematik yapılar bir makro kurallar aracılığı ile söylemden elde edilmektedir. Van Dijk temaların ve konuların başlıklarda ve giriş paragraflarında verildiğini ve başlık ve giriş paragrafının gazetecinin bilişsel modelinin en önemli bilgisini ifade ettiğini belirtir. Yazara göre bunlar gazetecilerin habere konu olan olayı nasıl gördüklerini ve tanımladıklarını gösterir. Diğer yandan okuyucular da bir haberin makro yapılarını hatırlar bunlar bir süre sonra okuyucuların genel bilgi yapılarına dahil olur (van Dijk, 1988’den akt. Durna ve Kubilay, 2010: 69).

Tematik çözümlemede öncelikle söylemi oluşturan tematik çerçeve belirlenmeye çalışılmıştır. Bu tematik çerçevelerin belirlenmesinde okurun habere ilişkin fikir edinmesini sağlayan; üst başlıklar, başlıklar, altbaşlıklar, fotoğraflar, spotlar ve haber girişlerinin tümü göz önünde bulundurulmuştur. İncelenen tüm haberler iki ana tematik çerçeve içinde ele alınmıştır. Birinci tematik çerçeve *Independent* gazetesinde yayınlanan Türkiye’de Suriyeli çocuk işçilerin çalıştırıldığı haberine dayandırılarak yapılan, “*Türkiye’de Suriyeli çocuk işçilerin çalıştırıldığı*”nı kabul eden çerçevedir. Bu tematik çerçeve içerisinde *Hürriyet*’te “*Türkiye’deki Konfeksiyon Atölyeleri Suriyeli*

Çocukları Çalıştırıyor” (1 Şubat 2016), Sözcü’de “Giyim Devlerinden Türkiye İtirafı” (1 Şubat 2016), Habertürk’te “4 firmada Suriyeli mültecilere rastlandı” (1 Şubat 2016), Milliyet’te “Moda Devleri Çocuk İşçi Çalıştırdı” (1 Şubat 2016), Vatan’da “İngiltere’de Türkiye’yi zora sokacak itiraflar” (1 Şubat 2016), “Devlerden itiraf: Suriyeli çocuklar çalıştırılıyor” (1 Şubat 2016) ve “Çocuk İşçi Krizi” (2 Şubat 2016), Cumhuriyet’te “Next ve H&M’den Türkiye’yi zora sokacak itiraf”(1 Şubat 2016) ve “Suriyeli minik ellerden dünya devlerine üretim” (1 Şubat 2016), Birgün’de “H&M’den Suriyeli çocuk işçi itirafı!” (1 Şubat 2016) başlıklarıyla 10 haber yer almaktadır.

İkinci tematik çerçeve ise, *Independent* gazetesinin haberini reddederek, “Türkiye’de Suriyeli Çocuk işçi çalıştırılmadığı”nı savunan temadır. Bu temada *Hürriyet*’te “Türk Tekstilciler Suriyeli Çocuk İşçi Suçlamasını Yalanladı” (1 Şubat 2016) ve “İngilizler Yazdı H&M Yalanladı” (1 Şubat 2016); *Sabah*’ta “Tekstilcilerden Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırılmasına Yalanlama” (2 Şubat 2016) ve “Suriyeli Çocuk İşçi İddiasına Tepki Geldi” (2 Şubat 2016); *Sözcü*’de “Tekstilcilerden Çocuk İşçi Çalıştırılmasına Yalanlama” (1 Şubat 2016) ve “Hazır Giyim Sektöründen ‘Suriyeli Çocuk İşçi’ Haberlerine Yalanlama” (2 Şubat 2016); *Habertürk*’te “Hazır Giyim Sektörü Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırmıyor” (3 Şubat 2016), *Milliyet*’te “Hazır Giyim Sektörü Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırmıyor” (3 Şubat 2016), *Yeni Şafak* “Suriyeli Çocuk İşçi Haberleri Kasıtlı” (1 Şubat 2016) başlıklarıyla 9 haber yayınlanmıştır. Gazetelerin çoğunda her iki tematik çerçevede habere rastlanırken; Cumhuriyet, Vatan ve Birgün’de sadece “Türkiye’de Suriyeli çocuk işçilerin çalıştırıldığı”nı kabul eden tematik çerçevede, *Sabah* ve *Yeni Şafak* gazetelerinde ise “Türkiye’de Suriyeli Çocuk işçi çalıştırılmadığı”nı savunan ikinci tematik çerçevede haber yayınlanmıştır. *Hürriyet*, *Sözcü*, *Milliyet* ve *Habertürk* gazetelerinde ise her iki tematik çerçevede haber yer almıştır. Diğer önemli bir bulguda aynı gazetede aynı gün veya bir gün ara ile birbirinden farklı temada haberlerin görülmüş olmasıdır. Örneğin *Hürriyet* gazetesinde “Türkiye’deki Konfeksiyon

Atölyeleri Suriyeli Çocukları Çalıştırıyor” (1 Şubat 2016, saat 10.04) ve “Türk Tekstilciler Suriyeli Çocuk İşçi Suçlamasını Yalanladı” (1 Şubat 2016, saat 13.58), “İngilizler Yazdı H&M Yalanladı” (1 Şubat 2016, saat 20.47) haberleri örnek olarak gösterilebilir.

İncelenen haberlerde olayın ele alındığı tematik çerçeve, başlık, alt başlık, giriş cümleleri ve fotoğraf ile kurulmaktadır. Şimdi bu özelliklere sırası ile yer verilecektir.

Başlıklar

Başlıklar haberde aktarılan bilgiyi özetleyip, haberin ana konusunu ifade eden yapılarıdır. van Dijk’a göre konu en belirgin bir biçimde haber başlığı ve başlangıç paragrafında yer alır. Çalışmada incelenen haber başlıklarında olayın olduğu dönem ve zaman gibi enformasyonlara yer verilmediği, “*Moda Devleri Çocuk İşçi Çalıştırdı*” (Milliyet, 1 Şubat 2016) veya “*Hazır Giyim Sektörü Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırmıyor*” (Habertürk, 3 Şubat 2016) örneğinde olduğu gibi bir enformasyon eksiltimine gidildiği belirlenmiştir. Ayrıca “*giyim devleri*”, “*moda devleri*”, “*dünya devleri*”, “*Türk tekstilciler*”, “*hazır giyim sektörü*”, “*tekstilciler*” gibi tanımlamalar etrafında bir genelleştirmeler yapıldığı görülmüştür. Bu genellemeleri oluşturan kişilerin kimler olduğu başlıklardan tam olarak anlaşılamamaktadır.

İlk tematik çerçevedeki haberleri oluşturan başlıklar haberin ana temasını yani “*Türkiye’de Suriyeli çocuk işçi çalıştırıldığı*” olgusunu destekleyen ve yansıtan niteliktedir. Başlıklarda bir şemsiye kavram olarak “*itiraf*” sözcüğü ile haberin kurgulandığı ve eylemin özetlendiği görülmektedir.

“*Giyim Devlerinden Türkiye İtirafı*” (Sözcü, 1 Şubat 2016).

“*İngiltere’de Türkiye’yi zora sokacak itiraflar*” (Vatan, 1 Şubat 2016).

“*Devlerden itiraf: Suriyeli çocuklar çalıştırılıyor*” (Vatan, 1 Şubat 2016).

“Next ve H&M'den Türkiye'yi zora sokacak itiraf” (Cumhuriyet, 1 Şubat 2016).

“H&M'den Suriyeli çocuk işçi itirafı!” (Birgün, 1 Şubat 2016).”

İkinci temada yer alan başlıklar ise “Türk Tekstilciler”, “Hazır Giyim Sektörü” denilen haber kaynaklarının durum tanımları üzerinden, “Türkiye’de Suriyeli çocuk işçi çalıştırılmadığı”nı ifade eden başlıklardır. Bu başlıklarda dikkati çeken bir diğer nokta ise nokta “yalanlama” kelimesinin tıpkı ilk temayı oluşturan başlıklarda yer alan “itiraf” kelimesinde olduğu gibi şemsiye bir terim olarak kullanılmasıdır.

“Türk Tekstilciler Suriyeli Çocuk İşçi Suçlamasını Yalanladı” (Hürriyet, 1 Şubat 2016).

“Türk Tekstilciler Suriyeli Çocuk İşçi Suçlamasını Yalanladı” (Hürriyet, 1 Şubat 2016).

“İngilizler Yazdı H&M Yalanladı” (Hürriyet, 1 Şubat 2016).

“Tekstilcilerden Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırılmasına Yalanlama” (Sabah, 2 Şubat 2016).

“Tekstilcilerden Çocuk İşçi Çalıştırılmasına Yalanlama” (Sözcü, 1 Şubat 2016).

“Hazır Giyim Sektöründen `Suriyeli Çocuk İşçi` Haberlerine Yalanlama” (Sözcü, 2 Şubat 2016).

Haber Girişleri

Tematik yapıyı oluşturan diğer unsur da haberlerin girişi bölümüdür. Haber girişleri, ilk cümle veya paragraf olabilir. Girişler katılımcılar, eylemler ya da olaylar hakkında tam bir bilgi vermemekte, sadece ana olay, aktörler ve yer ile ilgili olarak metnin makro açılımları ile doğrudan ilgili bilgileri aktarmaktadır. Bu özellikleri ile haber girişleri haberlerin özeti niteliğindedir. İlk temada yer alan haberlerde yer alan haber girişlerinde *Independent* gazetesinin haberi özetlenmektedir. Haber başlıklarında kullanılan “*hazır giyim devleri*”, “*moda devleri*”, “*dünya devleri*” gibi genelleştirmelerin spotlarda açıklandığı görülmektedir.

“Giyim markaları Next ve H&M, Türkiye’de Suriyeli çocuk işçi çalıştırdıklarını itiraf etti” (Sözcü, 1 Şubat 2016).

“Hazırgiyim devleri Next ve H&M Türkiye’deki tedarikçilerinde Suriyeli çocuk işçi çalıştırıldığını açıkladı; kontratlar sonlandırıldı. 4 firma da denetlemede Suriyeli mültecilere rastladığını raporladı”(Habertürk, 2 Şubat 2016).

“İngiliz Independent gazetesi, iki büyük hazır giyim markası H&M ve Next’in, Türkiye’deki üretim noktalarında Suriyeli çocuk işçilerin çalıştırıldığını yazdı” (Milliyet, 1 Şubat 2016).

İkinci temada yer alan haberlerde yer alan haber girişlerinde, Türkiye’de Suriyeli çocuk işçi çalıştırıldığını iddia eden *Independent* gazetesinin haberine karşıt görüş oluşturmak amaçlanmıştır. Haber başlıklarında kullanılan “*Türk tekstilciler*”, “*hazır giyim sektörü*”, “*tekstilciler*” gibi genelleştirmelerin spotlarda açıklandığı görülmektedir.

“İstanbul Hazırgiyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği (İHKİB) Başkanı Hikmet Tanrıverdi, H&M ve Next’e üretim yapan firmalarda Suriyeli çocuk işçi çalıştırıldığını ilişkin haberleri iddia olarak niteleyip, yalanladı. Tanrıverdi H&M ve Next’in de çocuk işçi çalıştıran yerlerden mal alma gibi bir durumu kabul edeceğine inanmadığını söyledi.” (Hürriyet, 1 Şubat 2016).

İngiliz Independent gazetesinin H&M ve Next’in Türkiye’de Suriyeli çocuk çalıştırıldığını kabul ettiğine ilişkin yayınladığı habere tepki geldi. İsveçli H&M haberi yalanlarken, İHKİB Başkanı Tanrıverdi, “Bu kurgu haberler kasıtlı yapılıyor. 14 bin ihracatçı firmamızı gezdirmeye hazırız” dedi.” (Hürriyet, 1 Şubat 2016).

Fotoğraflar

Makro yapı içinde yer alan fotoğraflar haber anlatısındaki temayı oluşturan tematik yapının bir unsuru olarak ele alınmaktadır. Fotoğraflar haberin kurgusal öğeleridir. Aynı zamanda retorik unsurlardır. İncelenen haberlerde kullanılan fotoğraflara bakıldığında haber anlatısında oluşturulmaya çalışılan temayı destekler nitelikte fotoğrafların kullanıldığı görülmüştür. Haberlerin birisinde fotoğraf kullanılmamışken, bir haberde iki fotoğraf ve tüm haberlerde toplam 19 fotoğraf kullanılmıştır. Haberlerde kullanılan fotoğraflarda “H&M markası ve mağazası” (7 haber) “Tekstil atölyelerinde işçi çocuklar”(5 haber), “Türkiye Giyim Sanayicileri

Derneği vb. dernek temsilcileri” (4 haber), “Tekstil atölyesinde çalışan işçiler” (2 haber) ve “Suriyeli çocuk” (1 haber) kullanılmıştır.

Türkiye’de Suriyeli çocuk işçi çalıştırılmadığını savunan birinci temada yer alan haberlerde “H&M markası ve mağazası”nın görüntüsünü beş haberde, “çocuk ve işçi çocuk” görüntüsünün ise altı haberde yer aldığı görülmüştür. İkinci temada ise “Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği vb. dernek temsilcileri” dört haberde, “tekstil atölyesinde çalışan işçiler” iki haberde ve “H&M markası ve mağazası”nın görüntüsünün iki haberde yer aldığı görülmüştür. İkinci temada kullanılan görsellerin özelliği “çocuk işçi çalıştırılmadığı”nı savunan sektör temsilcilerinin görsellerinin haberde inandırıcılığı sağlamak amacıyla sıklıkla kullanıldığının görülmesidir. Ayrıca ilk temada kullanılan işçi çocuk görsellerinin yerine atölyede çalışan yetişkin işçi görüntülerinin tercih edildiği görülmüştür.

Hürriyet “Türkiye’deki Konfeksiyon Atölyeleri Suriyeli Çocukları Çalıştırıyor” 01 Şubat 2016.

Hürriyet “Türk Tekstildciler Suriyeli Çocuk İşçi Suçlamasını Yalanladı” 01 Şubat 2016.

Hürriyet “İngilizler yazdı, H&M yalanladı” 1 Şubat 2016.

Sabah “Tekstildilerden Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırılmasına Yalanlama” 1 Şubat 2016.
Sözcü “Tekstildilerden Çocuk İşçi Çalıştırılmasına Yalanlama” 1 Şubat 2016.

Sözcü “Giyim Devlerinden Türkiye İtirafı” 1 Şubat 2016.

Sözcü “Hazır Giyim Sektöründen ‘Suriyeli Çocuk İşçi’ Haberlerine Yalanlama” 2 Şubat 2016.

Habertürk “4 firmada Suriyeli mültecilere rastlandı” 2 Şubat 2016.

	
<p>Habertürk “Hazır Giyim Sektörü Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırmıyor” 3 Şubat 2016. Milliyet “Hazır Giyim Sektörü Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırmıyor” 3 Şubat 2016.</p>	<p>Milliyet “Moda Devleri Çocuk İşçi Çalıştırdı” 1 Şubat 2016.</p>
	
<p>Yeni Şafak “Suriyeli Çocuk İşçi Haberleri Kasıtlı” 1 Şubat 2016.</p>	<p>Vatan “İngiltere’de Türkiye’yi zora sokacak itiraflar” 1 Şubat 2016.</p>
	
<p>Vatan “Devlerden itiraf: Suriyeli çocuklar çalıştırılıyor” 1 Şubat 2016.</p>	<p>Vatan “Çocuk işçi krizi” 2 Şubat 2016.</p>

	
<p><i>Cumhuriyet</i> “Next ve H&M’den Türkiye’yi zora sokacak itiraf” 1 Şubat 2016. <i>Cumhuriyet</i> “Suriyeli minik ellerden dünya devlerine üretim” 2 Şubat 2016.</p>	<p><i>Birgün</i>, H&M’den Suriyeli çocuk işçi itirafı!” 1 Şubat 2016.</p>

4.2.2. Şematik Yapı

Şematik yapı haber olayı hakkındaki bilgileri içerir ve ana olayın ele alınış biçimini değerlendirir (Mora, 2008: 18). Şematik yapı *durum* ve *yorum* olmak üzere iki bölümde incelenmektedir. *Durum* ana olayın sunumunu, sonuçları, ardaan ve bağlam bilgisi çerçevesinde değerlendirilmektedir. *Yorum* ise haber kaynakları ve olayın taraflarının olaya getirdikleri yorumlardan oluşmaktadır.

Ana Olayın Sunumu, Sonuçları Ardaan Bilgisi: Bağlam ve Tarih

Haber metinlerinde ana olayın sunumunda da başlıklarda ve haber girişlerinde ortaya çıkan tematik ayrımın devam ettirildiği görülmektedir. İlk tematik çerçevede yer alan haberler genel olarak *Next* ve *H&M* giyim markalarının Türkiye’deki atölyelerinde Suriyeli çocuk işçi çalıştırdıklarını kabul etmelerine dair *Independent*’ta yayınlanan haberin sunumu olarak yer almıştır. *Cumhuriyet* ve *Vatan* gazetesinde yer alan haberlerin tümü Türkiye’de Suriyeli çocuk işçi çalıştırıldığı bulgusunu destekleyen ifadeler içermekle birlikte; aynı zamanda haber metninin içeriğinde sektör temsilcilerinin görüşlerine de yer verilmiştir. Sadece *Birgün* gazetesinde sektör temsilcilerinin söylemlerine yer verilmediği görülmüştür.

Örneğin Cumhuriyet gazetesinde yer alan 2 Şubat 2016 tarihli haberde haber metni şu ifadeler ile sonlanmaktadır:

“Tekstil ve hazır giyim sektörünün önde gelen temsilcileri konfeksiyon atölyelerinde Suriyeli çocuk işçi çalıştırıldığını sert bir dille reddetti. İstanbul Hazır giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği Başkanı Hikmet Tanrıverdi, H&M ve Next’e üretim yapan firmalarda Suriyeli çocuk işçi çalıştırıldığına ilişkin haberlerin rakipler tarafından kasıtlı çıkarıldığını vurguladı.”

“Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği Başkanı Şeref Fayat da, kayıt altında üretim yapan hazır giyimcilerin Suriyeli çocuk işçi çalıştırmalarının söz konusu olmadığını belirterek, “Tekstil ve hazır giyim 900 bin civarında kayıtlı çalışmanı var. Ancak TÜİK’e göre Türkiye ekonomisinin yüzde 40-45’i kayıt dışı. Bu oran sektörümüze de yansıyor. Haberlerde dile getirilen konu, münferit bir olay olabilir” dedi. Karalama kampanyası İstanbul Tekstil ve Hammaddeleri İhracatçıları Birliği Başkanı İsmail Gülle ise, “Dünya standartlarında üretim yaptığımız için AB bizi tercih ediyor. Ucuz işçi çalıştırdığımız için değil” dedi.”(Cumhuriyet-2, 2 Şubat 2016).

İkinci temada ise ana olay Türkiye’de çocuk işçi çalıştırıldığının yalanlanması ve bu konuda giyim sektöründen yapılan açıklamalardan oluşmaktadır. Burada haberlerin çoğunda Independent’ta çıkan haberi bir “karalama kampanyası” olarak niteleyen, “yalanlayan”, ve “münferit bir olay” a indirgeyen ve sektör temsilcilerinin söylemleri üzerine şekillenen bir anlatım biçimi benimsenmiştir.

“Tekstil ve Hammaddeleri İhracatçıları Birliği (İTHİB) Yönetim Kurulu Başkanı İsmail Gülle de konuyla ilgili yaptığı basın açıklamasında Türk tekstil sektörünün son zamanlarda karalama kampanyasıyla karşı karşıya olduğunu söyledi. “Bu tür iddialar 90’lı yıllarda kaldı. Türkiye bu konuları çoktan aştı. Türk tekstil sektörü, AB’nin ikinci büyük üreticisi. Biz buralara gelmek için son derece gelişmiş teknolojilere yatırımlar yaptık, işyerlerimizde İLO (Uluslararası Çalışma Örgütü) kurallarını çok sıkı bir şekilde uyguladık. Dünya standartlarında kaliteli ürünler ürettiğimiz için AB bizi tercih ediyor. Ucuz işçi çalıştırdığımız için değil. Hal böyle iken ortaya atılan haberler tam bir karalama kampanyasıdır” dedi. Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği (TGSD) Başkanı Şeref Fayat da yaptığı yazılı açıklamada, kayıt altında üretim yapan hazır giyim ihracatçılarının Suriyeli çocuk işçi çalıştırmalarının söz konusu olmadığını söyledi. “Son derece ağır yatırımları olan bağlayıcı kontratlarla çalışıyor ve sürekli denetleniyoruz. Bizler de alt

üreticilerimizi denetliyoruz. Çünkü onların yapacağı bir hata global markalarla anlaşmaya imza atan bizleri bağlıyor” dedi. (Hürriyet-3, 01 Şubat 2016).

“Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği Başkanı Şeref Fayat, uluslararası basın kuruluşlarında yer alan ‘Türk tekstilciler Suriyeli çocuk işçi çalıştırıyor’ iddialarına sert çıktı. Fayat, kayıt altında üretim yapan hazır giyim ihracatçılarının Suriyeli çocuk işçi çalıştırmamasının söz konusu olmadığını belirterek, bu yöndeki suçlamaları kabul etmediklerini söyledi. Fayat “Sektörün kayıt dışı tarafında münferit bir olay olabilir. Ancak, bunu sektöre mal etmek haksızlık olur” dedi.(Sabah-2, 2 Şubat 2016).

“Ege Hazırgiyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Emre Kızılgüneşler, “Türkiye’de üretim yaptıran yabancı firmalar fabrikalarda kapıların açılış yönüne, lavabolarda kullandığımız sabuna kadar denetliyorlar. Suriyeli çocukların çalıştırıldığı haberleri büyük bir yalan” diye konuştu” (Habertürk, 03 Şubat 2016).

İncelenen tüm haberler *Independent*’ta yer alan haberin içeriğine atıfta bulunmaktadır. Oysa *Independent* gazetesi bu haberi İş ve İnsan Hakları Kaynak Merkezi’nin (BHRR) Suriyeli göçmen çocukların çalıştırıldıkları ve Türkiye’de çocuk göçmen işçi çalıştırılması yaygın olduğunu iddia eden rapora dayandırarak yapmış olmasına rağmen haberlerin sadece dört tanesinde bu rapora vurgu yapılmıştır.

“Hazırgiyimin 2 uluslararası devi İsveçli H&M ve İngiliz Next’in Türkiye’de üretim yaptırdığı fabrikalarda çocuk işçi tespit ettiği ortaya çıktı. Markalar, bu gelişme üzerine söz konusu tedarikçilerle kontratını sonlandırdı. 180 ülkede 6 bin 500’den fazla şirketin insan hakları üzerindeki etkilerini araştıran bağımsız sivil toplum örgütü İş ve İnsan Hakları Araştırma Merkezi (BHRR) tarafından hazırlanan raporda Türkiye’de kayıtdışı çalışan Suriyeli mültecilerle ilgili çarpıcı bilgiler paylaşıldı. İngiliz gazetesi *Independent*’in gündeme getirdiği rapora göre, dev markaların bu konuda hükümet yetkilileriyle yaptıkları görüşmeler, Suriyelilere çalışma izni verilmesi planında önemli bir etken oldu. Raporda, “Global markaların bu konuda takındığı kararlı tutumun, Türkiye hükümetinin Ocak 2016’da Suriyeli göçmenlere çalışma izni çıkarmasını sağlayacağı” ifadesi kullanıldı” (Habertürk, 1 Şubat 2016).

“İngiltere merkezli İş ve İnsan Hakları Kaynakları Merkezi’nin (BHRRC) raporuna dayandırılan habere göre, 28 büyük giyim markasına Türkiye’deki üretim hatlarında Suriyeli mülteci çocukların çalışıp çalışmadığı soruldu. Soruya olumlu cevap veren sadece H&M ve Next olurken, firmalar durumu 2015 yılı içerisinde fark ettiklerini ve çocukların eğitimlerine geri dönmeleri için gerekli düzenlemeleri yaptıklarını açıkladılar” (Milliyet, 1 Şubat 2016).

“Haber, Londra merkezli İş ve İnsan Hakları Kaynak Merkezi’nin (BHRRC) Suriyeli göçmen çocukların çalıştırıldıkları iddiasını inceledikleri rapora dayandırılıyor. Rapor, Türkiye’nin Suriyeli mültecilere kapılarını açmasını övgüyle karşılayan örgüt, raporunda Türk yetkililerin Avrupa Birliği ile yeni varılan anlaşma gereğince geçtiğimiz günlerde Suriyelilere çalışma izni verileceğini açıkladığını hatırlatıyor. Gazete Türkiye’de binlerce Suriyeli’ye 1.300 TL olan asgari ücretin çok altında ücret verildiğini yazıyor. Hem Türkiye yasaları hem de uluslararası mevzuat 12 yaşın altındaki çocukların çalıştırılmasını yasaklıyor”(Vatan 2 Şubat 2016).

Çalışmada incelenen haberler değerlendirildiğinde haberlerin olayın ardaan ve bağlam bilgisini sunmakta yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. van Dijk’a göre ardaan ve bağlam bilgisi yapısal ve tarihseldir ve olayların sosyal ve politik yönünü oluşturmaktadır (Özer, 2001b: 122). Bu çalışmada ele alınan haberlerin bağlamını oluşturan çocuk işçiliği sorunu ve Türkiye’de Suriyeli çocukların çalıştırılması sorununun özellikle Suriye’de yaşanan iç savaş ve sonrasında yoğunlaşan göç olgusu ile yakından bir bağı vardır. Türkiye’de çocuk işçiler ve son zamanlarda sayıları hızla artan Suriyeli çocuk işçiler kayıtdışı ve çok düşük ücretlere çalıştırılmaktadırlar. Ancak incelenen haberlerde bu ardaan ve bağlam bilgisinin sadece iki haberde yer aldığı gözlenmiştir.

“Türkiye’de çoğunluğu çocuk 400 bin civarında Suriyeli kayıt dışı çalışıyor. Konfeksiyon atölyelerinde çalışan minik Suriyeliler Next H&M gibi dünya devleri için ürün üretiyor. Emekleri büyük kendileri küçük binlerce Suriyeli çocuk, Türkiye’de hayatta kalmak için tekstilden, tarıma sanayiden hizmetlere kadar birçok alanda kayıt dışı çalışıyor. Resmi rakamlara göre şu anda Türkiye’de 2.5 milyon civarında Suriyeli mülteci var. Suriyelilerin yüzde 54’ü 18 yaşından küçük, sadece 3 bin 686’sı kayıtlı çalışıyor ve çoğunluğu çocuk 400 bin Suriyeli kayıtdışı, düşük ücretli ve sağlıksız koşullarda istihdam ediliyor.” (Cumhuriyet, 01.02.2016).

“Suriyelilerin 400 bini kayıt dışında

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonunun (TISK) son açıkladığı verilere göre Türkiye’de sayıları 2.2 milyonu aşan Suriyelilerden 400 bini kayıtdışı çalışıyor. Suriyelilerin yüzde 54’ü 18 yaşından küçük. Kayıtlı çalışan Suriyeli sayısı 3686. Türkiye’de doğan Suriyeli sayısı 150 bini aştı.” (Habertürk, 02.02.2016).

Haber değerliliği açısından dikkate alındığında İngiltere’de yapılan bir haberin Türkiye’yi ilgilendiren yönlerinin olması önem taşımakta iken; haberlerin sonuçları açısından değerlendirildiğinde ise olayın sonucunun önemi, sektörün bu durumdan zarar görebileceği kaygısı ile yapılan açıklamalar haberin sunumunu etkilemiştir. Özellikle ikinci temada ortaya çıkan bu sonuçlar Türkiye’de yasal mevzuatın çocuk işçi çalıştırılmasına kesinlikle izin vermeyeceği, sıkı şekilde denetimlerin yapıldığı ve çocuk işçiliği sorununun Türkiye’nin rakipleri tarafından kasıtlı olarak çıkarılan bir “kurgu haber” olduğudur. Oysa *Independent*’ta yer alan haberin arkasından H&M firması durumu kabul eden bir açıklama yapmış ve soruna yönelik etkin önlemler alacağını bildirmiş olmasına rağmen bu açıklama haberlerde yer bulamamıştır.

Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Değerlendirmeleri

Eleştirel söylem analizinin üzerinde en çok durduğu konulardan birisi haber metinlerinde kimin konuştuğu ve kimlerin sesinin duyulduğudur. İlk temada yer alan haberlerin kaynaklarını *Independent* gazetesinin ve daha sonra bunu haber yapan BBC Türkçe Sevisinin haberi oluştururken; ikinci temada yer alan haberlerin kaynakları ve olayın tarafları “Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği Başkanı (TGSD)”, “İstanbul Hazır giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği (İHKİB) Başkanı”, “Tekstil ve Hammaddeleri İhracatçıları Birliği (İTHİB) Yönetim Kurulu Başkanı”, “Ege Hazırgiyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği Yönetim Kurulu Başkanı” gibi sektör temsilcileri olmuştur.

Burada vurgulanması gereken bir diğer durum ise Suriyeli çocuk işçilere ilişkin olarak sektör dışında haberlerin asıl konusunu oluşturan işçi ya da mültecilerin seslerine/görüşlerine yer verilmediğidir. Haberlerin sadece birisinde işçileri temsilen bir

meslek örgütü olan Türkiye Tekstil Örmeye ve Giyim Sanayi İşçileri Sendikası temsilcisinin görüşüne haberlerde yer verilmiştir.

“Türkiye Tekstil Örmeye ve Giyim Sanayi İşçileri Sendikası (TEKSİF) Genel Başkanı Nazmi Irgat, sendikacı çalışanların bulunduğu fabrikalarda çocuk işçiliğine rastlamadığını anlatarak, “Ancak konfeksiyon atölyelerinde Suriyeli çocuk işçi çalıştırıldığı ile ilgili duyumlar bize de geliyor. Bunu yapan firmaların zaten kendileri kayıt dışı. Şimdi Suriyelilere çalışma izni verilmesi konuşuluyor. Bu izinler verilirken Türkiye’deki işsizlik oranları da dikkate alınmalı” (Cumhuriyet, 1 Şubat 2016).

İncelenen haberlerde kaynaklardan yapılan alıntılar kimi zaman haberlerde başlığa çıkarılmaktadır. Bu alıntılar tırnak işareti kullanılmadan yapılarak kaynak kişinin durum tanımını halkın veya haberin genel sözüne, dileğine, yorumuna dönüştürülmektedir.

“Hazır Giyim Sektörü Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırmıyor” (Habertürk, 03 Şubat 2016).

“Suriyeli Çocuk İşçi Haberleri Kasıtlı” (Yeni Şafak, 01 Şubat 2016).

“Moda Devleri Çocuk İşçi Çalıştırdı” (Milliyet, 01 Şubat 2016).

Haberlerde olayın aktörlerinin ifadeleri tırnak içinde verilmiştir.

“Tanrıverdi “Biz, 14 bin ihracatçı firmamızı tek tek gezdirmeye hazırız. Çamur at izi kalsın yöntemiyle Türkiye’nin lider ihracat sektörüne zarar vermeyi amaçlayanları, kınıyorum” dedi. Çocuk işçi çalıştırma noktasında kim bilgi istiyorsa gelsin verelim. Biz, 14 bin ihracatçı firmamızı tek tek gezdirmeye hazırız. Çamur at izi kalsın yöntemiyle Türkiye’nin lider ihracat sektörüne zarar vermeyi amaçlayanları, kınıyorum.” (Hürriyet-2, 01.02.2016).

“Tekstil ve Hammaddeleri İhracatçıları Birliği (İTHİB) Yönetim Kurulu Başkanı İsmail Gülle de konuyla ilgili yaptığı basın açıklamasında Türk (<http://www.hurriyet.com.tr/index/turk>) tekstil sektörünün son zamanlarda karalama kampanyasıyla karşı karşıya olduğunu söyledi. “Bu tür iddialar 90’lı yıllarda kaldı. Türkiye bu konuları çoktan aştı. Türk tekstil sektörü, AB’nin ikinci büyük üreticisi. Biz buralara gelmek için son derece gelişmiş teknolojilere yatırımlar yaptık, işyerlerimizde İLO (Uluslararası Çalışma Örgütü) kurallarını çok sıkı bir şekilde uyguladık. Dünya standartlarında kaliteli ürünler ürettiğimiz için AB bizi tercih ediyor. Ucuz işçi çalıştırdığımız için değil. Hal böyle iken ortaya atılan haberler (<http://www.hurriyet.com.tr/haberler/>) tam bir

karalama kampanyasıdır” dedi. Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği (TGSD) Başkanı Şeref Fayat da yaptığı yazılı açıklamada, kayıt altında üretim yapan hazır giyim ihracatçılarının Suriyeli çocuk işçi çalıştırmalarının söz konusu olmadığını söyledi. “Son derece ağır yaptırımları olan bağlayıcı kontratlarla çalışıyor ve sürekli denetleniyoruz. Bizler de alt üreticilerimizi denetliyoruz. Çünkü onların yapacağı bir hata global markalarla anlaşmaya imza atan bizleri bağlıyor” dedi.” (Hürriyet-3, 01.02.2016).

“Ege Hazırgym ve Konfeksiyon İhracatçıları Yönetim Kurulu Başkanı Emre Kızılgüneşler, “Türkiye’de üretim yaptıran yabancı firmalar fabrikalarda kapıların açılış yönünden, lavabolarda kullandığımız sabuna kadar denetliyorlar.Suriyeli çocukların çalıştırıldığı yalan” diye konuştu”(Milliyet, 3 Şubat 2016).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada İngiltere’de yayınlanan *Independent* gazetesinin 1 Şubat 2016 tarihinde yayınlanan ve *İş ve İnsan Hakları Kaynak Merkezi’nin (BHRRC)* raporuna dayandırarak yaptığı “*H&M ve Next giyim markalarının Türkiye’de üretim yapılan atölyelerinde Suriyeli çocuk işçi çalıştırıldığı*” haberinin ardından bir haftalık sürede Türk basınında konu ile ilgili yer alan toplam 19 haber incelenmiştir. Böylece bu çalışma Türkiye’de çocuk işçiliği ve Suriyeli çocuk işçi çalıştırılması sorununun seçilmiş haberler çerçevesinde nasıl sunulduğunu, hangi temalarda tartışıldığını, kimlerin görüşlerine yer verildiğini ve soruna bakış açısının nasıl kurulduğunu ortaya konulması amaçlanmıştır.

Politik konumlanmış ve yayıncılık anlayışları olarak farklı gazetelerde yer almasına rağmen konunun gazetelerde sunumu arasında farklılıkların olmadığı ve başlıca iki tematik çerçevede ortaklaştığı görülmektedir. Birinci tematik çerçeve *Independent* gazetesinde yayınlanan Türkiye’de Suriyeli çocuk işçilerin çalıştırıldığı haberine dayandırılarak yapılan ve “*Türkiye’de Suriyeli çocuk işçilerin çalıştırıldığı*”nı kabul eden çerçevedir. İkinci tematik çerçeve ise, *Independent* gazetesinin haberini reddederek, “*Türkiye’de Suriyeli Çocuk işçi çalıştırılmadığı*”nı savunan çerçevedir. Aynı

gazete içerisinde aynı gün veya bir gün ara ile iki ayrı tematik çerçevede haberin yayımlandığı, ilk yayınlanan haberin genellikle ilk tema olan “*Türkiye’de Suriyeli çocuk işçilerin çalıştırıldığı*”nı kabul eden çerçeve olmakla birlikte sonraki haberlerin ikinci temada olduğu görülmüştür. Bunun nedeni olarak haberlerin ekonomik ve siyasal güç odaklarının söylemlerinin haberlerde baskın hale gelmesi olarak açıklanabilir. Farklı yayın politikalarına veya ideolojik duruşlarına rağmen, gazetelerin Hackett’ın (1998) yapısal yanlılık kavramıyla açıkladığı şekilde siyasal, ekonomik, sembolik seçkinlerin söylemlerinin haber metinleri aracılığı ile meşruiyet kazandığını açıklar niteliktedir.

İngiltere’de hazırlanan ve Türkiye’yi de yakından ilgilendiren yönleri olan bir raporu konu alan bu haber, haber değerliliği açısından oldukça önem taşımakta iken; haberlerin kaynaklarının durum tanımları üzerinden “sektörün bu durumdan zarar görebileceği” kaygısı ile yapılan açıklamalar haberin sunumunu etkilemiştir. Özellikle ikinci temada ortaya çıkan durum tanımları “Türkiye’de yasal mevzuatın çocuk işçi çalıştırılmasına kesinlikle izin vermeyeceği”, “sıkı şekilde denetimlerin yapıldığı” ve çocuk işçiliği sorununun Türkiye’nin rakipleri tarafından kasıtlı olarak çıkarılan bir “kurgu haber” olduğu şeklinde bir söylemle kapatılmıştır. Haberlerde haber kaynaklarının durum tanımları üzerinden gidilmesi ya da olayın aktörlerinin sisteme yönelik eleştirilerinin üstü kapalı bir şekilde sunulması geçiştirilmesi, alternatif açıklamalara ya da karşıt görüşlere yer verilmemesi haber metninin kapalılığına örnek oluşturmaktadır. Böylece haberlerde çizilen çerçevelerin okur tarafından sorgulanmasını gerektirecek bir yapı ortadan kaldırılmış olmakta ve okurun medya tarafından kendisine sunulan içeriği kabullenmesi kolaylaşmaktadır. Bu çalışmada da, ne haberin konu aldığı Suriyeli çocuk işçilerin ne de işçileri temsilen sendika vb. örgütsel yapıların görüşlerinin aktarılmadığı; öncelikli olarak birincil kaynakların durum tanımları üzerinden hareket edildiği görülmektedir.

Yoksulluk ve güvencesizlik zemininde yükselen istihdam stratejilerinin yapısal

olarak ürettiği bir sorun olarak çocuk işçiliği, Türkiye’de sayıları her geçen gün artan mülteci nüfus ile birlikte ciddi boyutlara ulaşmıştır. Tarımın yanı sıra sokaklarda, sanayinin ve hizmet sektörünün çeşitli alanlarında çalışan mülteci çocuklar her türlü güvenceden yoksun ve şiddet ve ihmale açık durumdadır. Bu durum haberlere bireyselleştirilmiş ve dramatize edilmiş haber hikayeleri olarak yansımakta; ya da bu çalışmada da görüldüğü gibi çocuk işçiliği sorunun toplumsal, ekonomik ve politik bağlamı göz ardı edilerek güç/iktidar sahibi kurum ve kuruluşların ürettikleri durum tanımlarını üzerinden verilmektedir. Haberlerde devletin anayasa ve uluslararası düzenlemelerden kaynaklanan kamusal yükümlülükleri ve sorumluluğunu hatırlatan, çocuk işçiliği sorununa yönelik yapısal mücadele stratejilerine vurgu yapan bakış açısının olmaması önemli bir eksikliklerdir.

KAYNAKÇA

- Ardıç Çobaner, A. (2015). Çocuk hakları bağlamında Suriyeli Mülteci Çocukların Haberlerde Temsili, *Marmara İletişim Dergisi*, 24:27-54.
- Avşar Z, Ögütoğulları E. (2012). Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliği İle Mücadele Stratejileri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1, 9-40.
- Durna, T. ve Kubilay Ç. (2010). Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri. T. Durna (Der.), *İçinde Medyadan Söylemler (ss.47-81)*, İstanbul:Libra Kitap.
- ERG (Eğitim Reformu Girişimi). (2015). Eğitim İzleme Raporu 2014–2015. 12 Temmuz 2016, http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/EIR2014_WEB_rev2.pdf, Erişim Tarihi:11.08.2016.
- Erdoğan, M. (2014). Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması Yönetici Özeti & Rapor. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi- HUGO, 18 Şubat 2016, <http://www.hugo.hacettepe.edu.tr/HUGORAPORTurkiyedekiSuriyelilerToplumsalKabulUyumKasim2014.pdf>, Erişim Tarihi:11.05.2016.
- Erdoğan, M. ve Ünver, C. (2015). Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri, Türkiye İşveren Sendikaları

- Konfederasyonu, 17 Şubat 2016, URL: <http://tisk.org.tr/tr/e-yayinlar/353-goc/353-goc.pdf>, Erişim Tarihi:11.05.2016.
- Gündem Çocuk Derneği (2015). Türkiye’de Çocuğun Yaşam Hakkı İhlal Verileri, 18 Nisan 2016, URL: <http://www.gundemcocuk.org/wpcontent/uploads/2016/04/2015CocugunYasamHakkiihlalVerileri.pdf>, Erişim Tarihi:11.02.2016.
- HDD (Hayata Destek Derneği) (2016). Yoksulluk Döngüsü Ve Suriyeli Çalışan Çocuklar, e-bülten sayı-1 (Ocak-Mart). 18 Mayıs 2016, http://www.hayatadestek.org/media/files/Bu_I%CC%87s%CC%A7_C%CC%A7ocuk_Oyuncag%CC%86%C4%B1_Deg%CC%86il_Nisan_2016_ebu%CC%88lten_Yok_sulluk_Do%CC%88ngu%CC%88su%CC%88_Ve_Suriyeli_C%CC%A7al%C4%B1s%CC%A7an_C%CC%A7ocuklar.pdf, Erişim Tarihi:12.07.2016.
- HRW (Human Rights Watch) (2015). Kayıp Bir Nesil Olmalarını Önlemek Türkiye “Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştıgımda Hiçbir Şey Göremiyorum” Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişimini Önündeki Engeller, URL: <http://www.hrw.org>, Erişim Tarihi:11.02.2016.
- Hackett, R. (1998), “Bir Paradigmanın Önerdiği Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik”, İletişim Yıllık, s. 31-72.
- İnal, A. (1996). Haberi Okumak, İstanbul:Temuçin Yayınları.
- İnceoğlu, Y. ve Çomak N. A. (2009). Metin Çözümlemeleri, İstanbul:Ayrıntı.
- Mora, N. (2008). Medya Çalışmaları Medya Psikolojisi ve Kültürel İletişim, AltKitap.
- Mutlu, Y., Antakyalıoğlu, Ş., Kırımsoy, E. (2016) Bulanık Mekanlarda Gölgede Kalanlar Suriyeli Mülteci Çocuklar ve Vatansızlık Riski Araştırma Raporu, Ankara: Gündem Çocuk Derneği.
- Özer, Ö. (2001). Haber Söylem İdeoloji: Eleştirel Haber Çözümlemeleri, Konya: Literatürk Yayınevi.
- Şen, F. ve Aşar, Z. (2012). Türkiye’de Neoliberal Politikaların Haber Medyasına Yansımaları: Anaakım Medyanın Ekonomi Haberleri Üzerine Bir İnceleme. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 35/Güz, 42-60.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2014). İstatistiklerle Çocuk, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları.
- UNICEF (2016) Türkiye’deki Suriyeli Çocuklar Bilgi Notu, Şubat 2016, 18 Şubat 2016, URL:

http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiyedeki%20Suriyeli%20%C3%87ocuklar_Bilgi%20Notu%20Kasim%202015.pdf, Erişim Tarihi:15.07.2016.

- Urhanoglu Cengiz, İ. (2012). 4857 Sayılı İş Kanununa Göre Çocuk ve Gençlerin İş Sözleşmesi Ehliyetlerinin Sınırlandırılmasına Yönelik Düzenlemeler. TTB Dergisi, 98, 203-230.
- van Dijk, T. A. (1988). *News As Discourse*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- van Dijk, T. A. (2003). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım. B. Çoban ve Z. Özarlan (Der.) içinde, *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji* (ss.13-133). İstanbul: Su Yayınları.
- van Dijk, T. A. (2005). Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları. M. Küçük (Der. ve Çev.) içinde, *Medya, İktidar ve İdeoloji* (ss. 57-105), Ankara: Bilim ve Sanat.
- van Dijk, T. A. (2007). Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi. G. Şendur Atabek-ve E. Atabek (Der) içinde, *Medya Metinlerini Çözümlemek İçerik Göstergebilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri* (ss. 164-176), Ankara: Siyasal.
- Veliieceoğlu Y. A. (2014). Türkiye’de Mültecilerin Hukuki Durumu, Uyum Meselesi. Uzm.Servet Karaca ve Araş.Gör.Uğur Doğan (Eds.), *Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu*. 12 Haziran 2016, URL: <http://www.madde14.org/images/b/b0/MersinUnivSuriyeCalistay.pdf>, Erişim Tarihi:17.08.2016. Mersin Üniversitesi, 26-34.

Haberler

- 4 firmada Suriyeli mültecilere rastlandı (1 Şubat 2016). *Habertürk Gazetesi*, <http://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1189741-4-firmada-suriyeli-multecilere-rastlandi> adresinden edinilmiştir.
- Çocuk işçi krizi (2 Şubat 2016) *Vatan Gazetesi*, http://finans.gazetevatan.com/haber-detay/gundem//38659/_adresinden edinilmiştir.
- Devlerden itiraf: Suriyeli çocuklar çalıştırılıyor (1 Şubat 2016). *Vatan Gazetesi*, <http://www.gazetevatan.com/cocuk-isci-krizi-910850-ekonomi/> adresinden edinilmiştir.
- Giyim Devlerinden Türkiye İtirafı (1 Şubat 2016). *Sözcü Gazetesi*, <http://www.sozcu.com.tr/2016/ekonomi/giyim-devlerinden-turkiye-itirafi-1069574/>

- H&M'den Suriyeli çocuk işçi itirafı! (1 Şubat 2016). *Birgün Gazetesi*, <http://www.birgun.net/haber-detay/h-m-den-suriyeli-cocuk-isci-itirafi-102436.html> adresinden edinilmiştir.
- Hazır Giyim Sektörü Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırmıyor (1 Şubat 2016) *Habertürk Gazetesi*, http://www.haberturk.com/yemel-haberler/haber/42988681-hazirgiyim-sektoru-suriyeli-cocuk-isci-calistirmiyor_adresinden edinilmiştir.
- Hazır Giyim Sektörü Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırmıyor (3 Şubat 2016). *Milliyet Gazetesi*, http://www.milliyet.com.tr/hazirgiyim-sektoru-suriyeli-cocuk-isci-aydin-yerelhaber-1195172/_adresinden edinilmiştir.
- Hazır Giyim Sektöründen `Suriyeli Çocuk İşçi` Haberlerine Yalanlama (2 Şubat 2016). *Hürriyet Gazetesi*, http://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/hazirgiyim-sektorunden-suriyeli-cocuk-isci-haberlerine-yalanlama-1071584/____adresinden edinilmiştir.
- İngilizler Yazdı H&M Yalanladı (1 Şubat 2016). *Hürriyet Gazetesi*, http://www.hurriyet.com.tr/ingilizler-yazdi-h-m-yalanladi-40048075__adresinden edinilmiştir.
- İngiltere'de Türkiye'yi zora sokacak itiraflar (1 Şubat 2016). *Vatan Gazetesi*, http://www.gazetevatan.com/ingiltere-de-turkiye-yi-zora-sokacak-itiraflar-910636-ekonomi/_adresinden edinilmiştir.
- Moda Devleri Çocuk İşçi Çalıştırdı (1 Şubat 2016). *Milliyet Gazetesi*, http://www.milliyet.com.tr/moda-devleri-cocuk-iscialistirdi/dunya/detay/2187912/default.htm_adresinden edinilmiştir.
- Next ve H&M'den Türkiye'yi zora sokacak itiraf (1 Şubat 2016)) *Cumhuriyet Gazetesi*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ekonomi/474094/Suriyeli_minik_ellerden_dunya_devlerine_uretim.html_adresinden edinilmiştir.
- Suriyeli Çocuk İşçi Haberleri Kasıtlı (1 Şubat 2016). *Yeni Şafak Gazetesi*, <http://www.yenisafak.com/ekonomi/suriyeli-cocuk-isci-haberleri-kasitli-2400898> adresinden edinilmiştir.
- Suriyeli Çocuk İşçi İddiasına Tepki Geldi (2 Şubat 2016). *Sabah Gazetesi*, http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2016/02/02/suriyeli-cocuk-isci-iddiasina-tepki-geldi_adresinden edinilmiştir.
- Suriyeli çocuk işçi: Ders zordu ama iş daha zor (9 Şubat 2016). http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160209_suriyeli_cocuk_isci adresinden edinilmiştir.

Suriyeli minik ellerden dünya devlerine üretim (2 Şubat 2016). *Cumhuriyet Gazetesi*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ekonomi/473421/Next_ve_H_M_den_Turkiye_yi_zora_sokacak_itiraf.html adresinden edinilmiştir.

Syrian refugee children found working in Next and H&M factories..Next and H&M say refugees in Turkey were working in their supply-chain factories (1 Şubat 2016). *Independent Gazetesi*. <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syrian-children-found-working-for-uk-clothing-suppliers-including-next-and-hm-a6845431.html> adresinden edinilmiştir.

Tekstilcilerden Çocuk İşçi Çalıştırılmasına Yalanlama (1 Şubat 2016). *Sözcü Gazetesi*, <http://www.sozcu.com.tr/2016/ekonomi/tekstilcilerden-cocuk-iscicalistirilmasina-yalanlama-1070626/> adresinden edinilmiştir.

Tekstilcilerden Suriyeli Çocuk İşçi Çalıştırılmasına Yalanlama (1 Şubat 2016). *Sabah Gazetesi*, <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2016/02/01/tekstilcilerden-suriyeli-cocuk-iscicalistirilmasina-yalanlama> adresinden edinilmiştir.

Türk Tekstilciler Suriyeli Çocuk İşçi Suçlamasını Yalanladı (1 Şubat 2016). *Hürriyet Gazetesi*, <http://www.hurriyet.com.tr/turk-tekstilciler-suriyeli-cocuk-iscisuclamasini-yanlanladi-40047901> adresinden edinilmiştir.

Türkiye'deki Konfeksiyon Atölyeleri Suriyeli Çocukları Çalıştırıyor (1 Şubat 2016). *Hürriyet Gazetesi*, <http://www.hurriyet.com.tr/turkiyedeki-konfeksiyon-atolyeleri-suriyeli-cocuklari-calistiriyor-40047745> adresinden edinilmiştir.